

Odgovarajući na pitanje »Kuda ide samoupravno društvo«, Čimić je uvjerenja da »revolucionarni ideal nije sadržan u nekoj dalekoj, neizvjesnoj, utopijskoj budućnosti, nego jednostavno treba osloboditi humanističke potencije koje drijemaju u društvu *sada i ovdje*« (str. 196). Da bismo jedno društvo smatrali autentičnom socijalističkom, ono mora svojim sadržajem, između ostalog, omogućiti zadovoljavanje ljudskih a ne vještačkih potreba i proizvodnju razvijati u pravcu ukidanja otuđenja na »relaciji radnik-proizvod rada«. Isto tako, kad govori o potrebi i mogućnosti da se u savremenom socijalističkom društvu nadvladaju negativne posljedice tehničke podjele rada — kao stručnost koja guši revolucionarnost, otuđenost i jednodimenzionalnost, itd. — Čimić naglašava da je nezaobilazno pitanje kako prevladavati društvenu podjelu rada koja je uzrokom klasnoj podjeli u društvu. Ništa manje važno je i pitanje kontrole zakona vrijednosti planskom proizvodnjom u socijalističkom društvu. Samoupravni koncept socijalizma posjeduju tri nivoa (Čimić ih naziva »uslovnim skicama mogućih načina samoupravljanja«), tri mogućnosti na putu ka onom autentičnom socijalističkom; to su politički, ekonomski i antropološki nivo — ovaj posljednji tek treba da se dokaže i samopotvrdi.

Na mnoga pitanja u ovoj knjizi Čimić i ne pokušava da odgovori, ostavlja da ih promišljaju i domišljaju oni kojima se obraća zahtijevajući od čitaoca da se angažuje, jer je zapravo angažovanje čitaoca implicitna namjera koju je autor i htio da dosegne.

Mišljenja smo da će u današnjem trenutku reforme školstva kod nas, i sve snažnije potrebe za inovacijama u nastavi, prihvatanje ovog udžbenika značiti određen napredak u marksističkom obrazovanju i vaspitanju mlađih generacija.

Kosana Glišić

Heinz Seickert

PRODUKTIVKRAFT WISSENSCHAFT IM SOZIALISMUS

Akademie-Verlag, Berlin 1974, str. 344

Knjiga H. Seickerta »Proizvodna snaga znanosti u socijalizmu« interesantna

je s više razloga. Prije svega, to je jedno od rijetkih djela koje se na tako obuhvatan način bavi problematikom znanosti, a istodobno ulaže znatan napor u rješavanju najaktualnijih problema znanstvene aktivnosti, napose u socijalističkim zemljama. Obuhvatnost je već očita iz sadržaja: (1) *O općoj povezanosti: proizvodnja — tehnika — znanost*, (2) *Znanost i proizvodnja u pretkapitalističkim načinima proizvodnje*, (3) *Znanost i proizvodnja u kapitalizmu*, (4) *Znanost i proizvodnja u socijalizmu*, (5) *Razvitak znanosti i ekonomski zakoni*, (6) *Definicija znanosti kao proizvodne snage*, (7) *Proizvodna snaga znanosti u sustavu ekonomskih faktora rasta*, (8) *Faktori proizvodne snage znanosti*, (9) *O nekim zadaćama socijalističke organizacije znanosti*, (10) *Trošak istraživanja i fondovi za istraživanje*, i (11) *Efektivnost znanosti — ekonomski rast i ekonomska stabilnost*. Ovo su, dakako, samo glavne teme a one imaju čitav niz podtema (podnaslova).

Autor smatra da se u izučavanju problema znanstvene aktivnosti u socijalizmu mora poći od društvenog procesa rada, njegovih funkcija i uvjeta, dakle, da se »duhovna proizvodnja« ne smije promatrati izolirano, samom za sebe. Shodno tome, Seickertu se u istraživanju nameću dva bitna problema: a) razgraničenje proizvodnog od neproizvodnog znanstvenog rada i njihova definicija; b) način na koji bi se organski povezala dostignuća znanstveno-tehnološke revolucije s prednostima socijalističkog društvenog uređenja.

Što se prvog problema tiče, autor u konfrontaciji s raznim koncepcijama o proizvodnom i neproizvodnom radu dolazi do vlastite definicije: »Proizvodan znanstveni rad dio je ukupnog proizvodnog društvenog rada u materijalnoj proizvodnji, koji služi proizvodnji materijalnih dobara i usluga a ima udjela u proizvodnji društvenog viška vrijednosti« (S. 188). Pri tom znanstveni rad može biti proizvodan neposredno (u samom procesu materijalne proizvodnje) ili posredno (u pripremi proizvodnje u društvenim razmjerima ili razmjerima poduzeća; to su usmjerena fundamentalna istraživanja, primijenjena istraživanja, razvoj, planiranje, rukovođenje i organizacije proizvodnje). Nasuprot tome »neproizvodan znanstveni rad društveno je koristan rad u neproizvodnim sferama

socijalističkog društva (zdravstvo, kultura, sport itd.)«. Autor je i sâm svjestan poteškoća koje se javljaju pri pokušaju ovakva definiranja, osobito u slučaju kad promatramo proces stvaranja dobara na razini čitave privrede. Ukoliko se želi utvrditi doprinos znanstvenog rada nastajanju i rastu narodnog dohotka, tada je isprepletenost svih faktora koji pridonose tom povećanju tolika da se proizvodnost znanstvenog rada i ukupnih istraživanja (fundamentalnih, primijenjenih i razvojnih) ne može egzaktno utvrditi. S tim u vezi autor pokušava dati i neka računaska rješenja za izračunavanje efektivnosti istraživanja (S. 267.). Isto tako zastupa stavove nekih sovjetskih autora: da između izdataka na istraživanje i porasta narodnog dohotka ne postoji čvrsta funkcionalna veza nego da između troškova i rezultata postoji neznatna korelacija koja se javlja tek nakon sedam do osam godina (S. 302). No, problemi ove vrste nisu metodologijski riješeni nigdje u svijetu, pa tako i ova razrada ostaje samo pokušaj.

Pri analizi drugog problema, tj. povezanosti socijalističkih odnosa proizvodnje i znanosti, autor je sasvim određen. Naime, on smatra da se u uvjetima socijalizma, u usporedbi s kapitalizmom, stvara jedan kvalitetno viši proces znanstvenog prožimanja ukupnog društvenog života zato što razvitak znanosti nije više ometan granicama privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju. Za socijalizam je, po Seickertu, karakteristično da se znanost kao proizvodna snaga razvija i iskorištava svjesno i planski u interesu cijelog društva i da iz pokretačkih snaga socijalizma (koje proizlaze iz socijalističkih proizvodnih odnosa) dolaze značajni poticaji za razvitak znanosti. Veliko značenje u razvitku znanosti autor daje centralnom državnom planiranju. On je, naime, mišljenja da su isprepletanje i uzajamna ovisnost znanosti i proizvodnje, različitih područja života, privrednih grana i poduzeća u uvjetima znanstveno-tehnologijske revolucije u socijalizmu toliko narasli — da je centralno državno planiranje postalo objektivna nužnost. Pri tom on insistira na planskom i proporcionalnom razvitku sustava znanstvenih aktivnosti i organskoj integraciji znanosti s društvenim procesom reprodukcije, kako bi se ostvarilo obuhvatno iskorištavanje znanosti u interesu društvenog napretka (S. 11; 92; 116).

Naravno, ovdje smo u okviru kratkog prikaza željeli upoznati samo na dva dominantna problema u ovoj knjizi. Iako se s nekim postavkama autora ne slažemo (osobito s njegovim izvođenjem o planiranju u socijalizmu), ova knjiga predstavlja vrijedan znanstveni rad. Svakome tko se pobliže zanima i bavi problematikom znanstvenih istraživanja ona će pružiti mnoštvo novih podataka, više nego studiozan pregled raznih shvaćanja o znanosti kao proizvodnoj snazi, a nadasve je poticajna za daljnja istraživanja. Suvremena znanstveno-tehnologijska revolucija nametnula je niz problema koji ometaju brži razvitak socijalističkih zemalja. Kako bi trebalo poboljšati organizaciju znanstvenog rada u socijalizmu i kako se koristiti sve većim postignućima znanosti, odnosno kako povećati efikasnost ukupnog društvenog rada — sve su to pitanja za čije rješenje ova knjiga predstavlja značajan putokaz.

Boris Sisek

Mihajlo Popović

PROBLEMI DRUSTVENE STRUKTURE (Uvod u sociologiju)

Beogradski izdavačko-grafički zavod,
Beograd 1974, 324 stranice

Nakon sedam godina pojavilo se drugo izdanje Popovićeve *Uvoda u sociologiju*, ali ovaj put nešto izmijenjeno i dopunjeno. Izmjene se odnose kako na sadržaj tako i na unošenje dvaju novih poglavlja. Opseg knjige nije povećan, niti joj je u osnovi izmijenjena koncepcijska i sadržajna struktura. Postojećih sedam poglavlja: *Priroda socijalnog determinizma i njegove teorijske pretpostavke, Društvena delatnost i njene sociološke karakteristike, Društveni odnosi i njihova sociološka obeležja, Društvene grupe, Klase i slojna struktura društva, Glavna područja i ustanove globalnog društvenog sistema i Oblici i uzorci kretanja u društvu i dalje su zadržana.*

Autor je time htio zadržati teorijsku koncepciju primjenjenu u prvom izdanju, čija je bit zasnovana na Marxovu shvaćanju i teoriji društva. Iako je u međuvremenu, kako sam autor naglašava, došlo i do novih teorijskih spozna-